

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
NEVŞEHİR TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK
YÜKSEKOKULU

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV- 16 Nisan 1998

*"KAPADOKYA'NIN SINIRLARI, KAPADOKYA'NIN TURİZM
İSTATİSTİKLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ"*

***

KAPADOKYA TOPLANTILARI V - 24 Mart 1999

*"2000'LI YILLARA GİRERKEN TURİZM - ÇEVRE İLİŞKİLERİNE
YENİDEN BAKIŞ"*

NEVŞEHİR, Haziran - 1999

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

- TARİH İÇİNDE KAPADOKYA BÖLGESİ VE BUGÜNKÜ KAPADOKYA KULLANIMI HAKKINDA BAZI TESPİTLER** (Ahmet KOLBAŞI, E.Ü. Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Tarih Okutmanı) _____ 1
- KAPADOKYA TURİZM BÖLGESİNİN BELİRLENMESİ** (İbrahim İLHAN, E.Ü. Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Öğretim Görevlisi) ____ 17
- KAPADOKYA'NIN TURİZM İSTATİSTİKLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ** (Orhan BULDAĞ, Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı, Şube Müdürü) _____ 38
- NEVŞEHİR TURİZM İSTATİSTİKLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ** (Aysun ÖZEN, E.Ü. Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu İktisat Uzmanı) _____ 41

KAPADOKYA TOPLANTILARI V

- ÇEVRE KORUMANIN EKONOMİK KALKINMA İLE BİRLİKTELİĞİ** (Ömer TOPÇUHASANOĞLU, Özel Sektör) _____ 56
- SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMININ EKONOMİK KALKINMA MODELİNE DAHİL EDİLEBİLİRLİĞİ** (Ferit KULA, E.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Araştırma Görevlisi) _____ 66
- TURİZM GELİŞİMİNİN ÇEVRE ÜZERİNDEKİ OLUMLU VE OLUMSUZ ETKİLERİ VE OLUMSUZ ETKİLERİN YÖNETİMİ** (Yar.Doç.Dr. Salih KUŞLUVAN, E.Ü. Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Öğretim Üyesi) _____ 80
- SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM VE GÖNÜLLÜ KURULUŞLAR: ÜRGÜP ÖRNEĞİ** (Aysun ÖZEN, E.Ü. Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu İktisat Uzmanı) _____ 104
- ÇEVRE VE YEREL YÖNETİMLER** (Hakan KUM, E.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Araştırma Görevlisi) _____ 122

**TARİH İÇİNDE KAPADOKYA BÖLGESİ VE BUGÜNKÜ
KAPADOKYA KULLANIMI HAKKINDA BAZI TESPİTLER**

Ahmet KOLBAŞI (*)

Dünya üzerinde coğrafi konumu nedeniyle Anadolu, geçmişten günümüze kadar pek çok farklı ve medeniyetlere beşiklik etmiştir. Bu farklı kültür ve medeniyetler Anadolu'yu tarih zenginliğine sahip kılmaktadır. Fakat bu tarih zenginliği aynı zamanda karmaşık bir görünüm arzeder.

Anadolu yarımadasının bugün için bilinen en eski adı "Hatti Ülkesi" idi. İlk defa Mezopotomya kaynaklarında, Akad Sülalesi döneminde (M.Ö. 2350 - 2150) kullanılan bu adlandırma, M.Ö.VII. yüzyıl Assur yıllıklarında görüldüğü üzere M.Ö. 630 tarihlerine değin süregelmiştir. Böylece Anadolu en aşağı 1700 yıl boyunca Hatti ülkesi olarak tanınıyordu. Bu ad o denli yerleşmişti ki M.Ö. 2000 tarihlerinden itibaren Anadolu'yu istila etmeye başlayan Hind - Avrupalı "Hitit"ler bile yeni yurtlarından söz ederken Hatti Ülkesi deyimini kullanmışlar ve bu yüzden Hattuşa (Boğazköy) tabletlerini ilk okuyan filologlar hep bu tabire rastladıkları için bambaşka yeni bir dil kullanan bu kavme de Hatti adını taktılar. Oysa sonradan aynı tabletlerden öğrenildiğine göre söz konusu Hind - Avrupalı halk kendisini Nesice konuşan Nesi' ler olarak anıyordu. Kendisini Nesi' li olarak adlandıranlar Hind - Avrupalı boyların sadece Orta Anadolu da oturan bölümü idi. (1)

Ahamaniş (Pers)' lerin, Kappatukya dedikleri bölge, Fırat ile Kızılırmak, Karadeniz ile Toroslar arasındaki geniş alanı içine alıyordu. Bu bölge Kızılırmak' la Frikya ve Paflogonya' dan, Fırat ile doğu illerinden, Toroslarla da Kilikya' dan ayrılıyordu.

---

^(*) E.Ü. Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu Tarih Öğretmeni.

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

Güney – doğu Meliten, Güney – batı da Likaonya ve İzoriya, Kuzey de Pont bölgeleri Kapadokya içine giriyorlardı. (2)

Heredot Tarihinde ise bu konu ile ilgili olarak şöyle bir kayıt vardır:

“Kapadokya’lılara Yunanlılar, Suriyeli derler. Bu Suriyeliler, Pers egemenliği altına düşmeden önce Med’lere bağlıydılar. Med’lerin toprakları ile Lydia’lılarınkiler arasında sınır, aslında Halys ırmağı idi, ki bu ırmak Ermenistan dağlarından çıkar. Kilikya’ dan geçer Matien’ leri sağına, Phrygia’ yı soluna alıp bu iki ülke arasında akar. Bu ülkeleri geçtikten sonra kuzeye doğrularak Kappadokya Suriyelileri ile sol kıyıdaki Paphlagonia arasında sınır çizer. Demek ki Halys ırmağı hemen hemen bütün asyayı bir kıydan öbürüne kesmiş olur. Bir yanda Kıbrıs adasının karşısına rastlayan kıyı, öbür yanda Karadeniz kıyıları, burası bir çeşit boyun noktasıdır ve ayağına çabuk bir adam bu yolu beş günde alabilir.” (3)

Kapadokya, 215 yıl Ahamanişler idaresinde kalmıştı. Satraplıkla idare edilen Kapadokya da Pers İmparatorluğunun çözülme devrine kadar Sus sarayına sadakatten ayrılmayan Satraplar, merkezden aldıkları talimata göre, Kapadokya’ yı Pers’ leştirmeye çok ehemmiyet vermişlerdi. “Onbinlerin Dönüşü” sırasında Kapadokya satraplığı artık denize kadar çıkamıyordu. (4)

Strabon, “Coğrafya” adlı eserinde Perslerden sonraki Kapadokya hakkında şu bilgileri vermektedir : (5)

Makedonya’ lılar, Kappadokya’ yı ele geçirdikleri zaman burası Persler tarafından iki satraplığa ayrılmış bulunuyordu. Makedonia’ lılar ülkenin bir kısmını Krallığa çevirmişlerdir. Bu krallıklardan birine “Asıl Kapadokya”, “ Tauros (Toros) yakınındaki Kapadokya” ve hatta “Büyük Kapadokya” ve diğerine de başkaları “Kapadokya Pontika” ismini vermişlerse de, bunlar “Pontos” olarak adlandırmışlardır. Büyük Kapadokya’ nın idari taksimatını henüz bilmiyoruz.

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

Çünkü Arkhelaos' un ölümünden sonra Caesar (Sezar) ve senato buranın bir Roma eyaleti olmasına karar vermişlerdir. Fakat Arkhelaos ve ondan önceki genel krallar zamanında ülke valiliklerine ayrılmıştı. Tauros' un yanındakiler beş tane idi, bunlar Melitene, Kataonia, Kilikia, Tyanitis, Garsauritis idi. Laviansene, Sargarausene, Sarauene, Khamanene ve Morimene ise geri kalan beş valiliği meydana getiriyordu. Daha sonraları Romalılar son olarak Korsan Antipatros' a ait olan ve Derbe' ye kadar uzanan, Kastabala ve Kybistra civarında bulunan Kilikia' dan alınmış ülkeyi onbirinci valilik olarak Arkhelaos' a ve korsanlık işlerinin örgütlendiği bütün bölge ile birlikte, Elaiussa civarındaki Kilikia Trakheia' yı da vermişlerdir.

Antiokhos' u yendikten sonra Romalılar, Asia' nın işlerini idare etmeye ve hem kabilelerle ve hem de Krallarla dostluk kurmaya ve ittifaklar yapmaya başlar başlamaz, diğer hallerde Kralların şahsına verdikleri bir şerefi, Kapadokya Kralı ile kabilesine müştereken vermişlerdir. Krali aile son bulunca, kabile ile yaptıkları dostluk ve ittifak koşullarına uygun olarak, Romalılar bunların kendi kanunları ile yaşama hakkını tanıdılar. Fakat elçiler bu bağımsızlıktan kurtarılmaları için yalvarmakla kalmayıp (Çünkü buna dayanamadıklarını söylüyorlardı) ayrıca kendilerine bir kralın atanmasını da rica ettiler. Romalılar herhangi bir kimsenin özgürlükten bu kadar bıkmın olabileceğine şaşırıyorlardı. Romalılar onlara oylama ile aralarından diledikleri bir kimseyi seçmelerine izin verdiler ve onlar da Ariobarzanes' i seçtiler. Fakat üçüncü kuşakta bunun soyu tükendi ve halk ile ilişkisi olmadığı halde Arkhelaos, Antonius tarafından Kral olarak atandı. (6)

Roma İmparatoru Tiberius, M.S.18 yılında Legat ünvanıyla Kapadokya' ya bir vali gönderdi. Bir müddet sonra da Kapadokya eyaleti, bir Proküratör (bir Roma memuru) vasıtasıyla idare edilmeye başlandı. (7)

Pontos' a gelince; Mithridates Eupator kendisini buranın kralı ilan etti ve Tibarenler ve Armenia' ya kadar Halys nehrinin sınırladığı ülkeye egemen oldu, ayrıca Halys' ın

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

beri tarafındaki, Amastris ve Paphlagonia' nun belirli yerlerine kadar uzanan bölgeyi de ele geçirdi ve batı da sadece Platonik Filozof Herakleides' in anavatanı olan Heraklia' ya kadar batıya doğru uzanan deniz kıyısını ele geçirmekle kalmayıp, ayrıca aksi yönde Kolkhis ve Küçük Armenia' ya kadar uzanan kıyıları da ele geçirdi ve bildiğimiz gibi, bunu Pontos' a kattı ve Pompeius, Mithridates' i yenerek ülkeyi devraldığı zaman, burası gerçekten bu sınırlarla çevrilmiş bulunuyordu. Armenia' ya doğru uzanan kısımları ve Kolkhis dolaylarını kendi tarafında çarpışmış olan hükümdarlara dağıttı. Fakat geri kalan kısımları onbir bölgeye ayırdı ve bunları Bithynia' ya kattı, bu suretle her ikisinden birtek eyalet meydana gelmiş oldu. Galaita' lıları varis Tetrarkhes' lere devrettiği gibi, her ikisinin arasında iç kısımda bulunan Paphlagonia' lıların belirli bir zümresi üzerinde krallık yapma görevini pylaimenes' in soyundan gelene verdi. Fakat daha sonra Romalı valiler, zaman zaman çeşitli bölünmeler yaptılar, sadece krallar ve hükümdarlar atamakla kalmadılar, ayrıca kentlerin bazısını serbest bıraktılar, bazısını hükümdarların ellerine teslim ettiler, diğer bir kısmını da Roma tebaası olarak bıraktılar. (8)

Anadolu'nun öteki vilayetleri unumiyetle şehirlere ayrılmışken, Kapadokya yalnız büyük bölgelere ayrılmıştı ve her bölgede bir çok köyler, hatta kasabalar bulunuyordu. M.S.IV. asırda Caesseria Başpiskoposu' nun bölgesi o kadar büyüktü ki kendine yardım etmek için elli tane muavin piskoposu vardı. Ekseriya bölgenin ismi, içindeki en büyük kasabanın isminden başka olurdu; bazen piskopos lakabını kasabadan aldığı halde (Sasima, Basilika, Therma, Doara piskoposu gibi), bazı müverrihler de kasabanın bulunduğu bölgeyi kendi adıyla zikrederlerdi. Bunun için Kapadokya isimlerinin bir çoğu sıfat şeklindedir (Melitene, Sakasene, sobegene, Sebagene gibi). (9)

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

Kapadokya bölgesinin tarım, hayvancılık ve madencilik açısından özelliklerine gelince, o zamanlar da Erciyes Dağı ile Hasan Dağı arasındaki yanardağ topraklarında en nitelikli üzüm bağları yetiştiriliyor olması, yine burada ve bütün Mazaka yöresinin sıg topraklarında çayır çimen gür yetişir bölgenin her tür büyükbaş hayvan besiciliğinden elde ettiği gelir yüksektir. Bu durum Magie Kapadokya' nın çok eskiden Akamenidler zamanında, Perslere her yıl binbeşyüz at, ikibin katır ve ellibin koyun verdiğini anımsatıyor. (10)

Kapadokya maden bakımından da zengindi. Kırmızı aşı boyası kuzeye taşınıp Karadeniz limanlarından dış ülkelere gönderilirdi. Orta Kızılırmak bölgesinde (Hacıbektaş) su mermeri ve çok sert saydam mermer çıkarılan ocaklar vardı. Pencere camı olarak kullanılan mika levhası ve pudra yöre ürünleri arasındadır. Gülek boğazı dolaylarındaki maden kazasında gümüş ocağı vardı. Burasıda Arkhelaos krallığının sınırları içinde kalıyordu. (11)

Kapadokya bölgesi, zamanla idari yönetim bakımından parçalara ayrılmıştı. M.S. 371 - 372 de İmparator Valens Kapadokya' yı ikiye böldü: Maksudı Kilise teşkilatınca Caeserea piskoposu Basile tabi olan araziye küçültmek, böylece piskoposu zarara sokmaktı. Evvela küçük bir köyden ibaret olan Podando, sonra Tyana, Cappadokia Secunda (İkinci Kapadokya) adıyla teşekkül eden bu yeni vilayetin metropolisi oldu. 530 tarihlerinde İkinci Cappadociayı bir kere de Justinian ikiye ayırdı. Mokissos' u Cappadocia Tertia (Üçüncü Kapadokya) nın merkezi yaparak Justiniapolis adını verdi. (12)

Bizans'ın hakimiyeti altındaki Anadolu' da 623 - 626 yıllarında Bizans - İran mücadeleleri yaşanırken, 647 yılında Araplar da Muaviye komutasında Kapadokya' ya girerek Kayseri'yi işgal ettiler. (13) Böylece bu dönemde Arap, İran ve Bizans mücadelelerinin çatışma alanı olarak Kapadokya bölgesini kabul etmek sanırım büyük yanlışlık sayılmaz.

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

M.S.X. yüzyıl başında Bizans İmparatorluğunun Asya topraklarındaki Thema' lar arasında Kapadokya' da Ostrogorsky' nin eserinde zikredilmektedir. (14)

Anadolu yarımadası için Bizans'ın karşısında mücadele eden Araplar ve İranlıların yerini zamanla Türkler almış ve 1071 de Malazgirt de yapılan Bizans Selçuklu savaşında Türkler kesin bir zafer kazanarak Anadolu'yu kendilerine vatan kılacak alt yapıyı hazırlamaya başlamışlardır.

Anadolu'daki Selçuklu istilası ile bundan önce yapılan İslam istilaları ve akınları arasındaki başlıca fark, Ortadoğu' da İslamı Hristiyanlıktan ayıran hemen hemen asırlarca devam eden bir mücadele hattı olup, "sugur" ve "Avasım" adını taşıyan ve Tarsus'tan başlayarak Toroslar ve Antitoroslar boyunca Erzurum' a kadar uzanan hududun bu defa güney ucundan veya ortasından değil, hemen hemen münhasıran kuzey ucundan zorlanması ve aşılmasıdır ki, nehirlerin akış istikametlerinin teşkil ettiği tabii kolaylıklardan yalnız Selçuklular değil, İslamdan önce Anadolu'yu istila edenlerde bundan istifade etmişler ve Anadolu' ya buradan girmişlerdir. Selçuklu istilasını kolaylaştıran amillerden biri de istila arefesinde Ermeni Prenslüklerinin Bizans tarafından ortadan kaldırılmasıdır. Böylece Selçuklular kademeli bir mukavemet ile karşılaşmayıp doğrudan Bizans ile temasa gelmişlerdir. (15)

Fetihlerde bulunmak amacıyla Anadolu' ya geçen Kutalmışoğlu Süleyman Konya ve havalisini Rum hakimlerinden aldıktan sonra yoluna devamla 1075 te İznik' i fethedip kendine payitaht yaptı. (16) Selçuk' un küçük torunu süleyman bu yeni devleti kurmakla hem Anadolu' ya göçmüş Türkmenleri birleştirdi, hem de göçebe oğuzların daha büyük kitleler halinde bu ülkeye gelmelerine imkan verdi. (17)

Türkiye Selçuklularının 1243 Kösedag Savaşında İlhanlılara yenilmeleri üzerine Orta Anadolu da Moğol baskısı artmış ve Türkmenlerde Batı Anadolu da yoğunlaşmaya başlamışlardır. Moğol hakimiyeti altında Selçuklu devleti yıkılır ve Orta Anadolu İlhaniler idaresinde ezilirken uçlar ve dağlar tamamıyla Türkmenlerin eline geçmiş

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

bulunuyordu. Böylece Selçuklu Devleti ve daha sonra 1336 da İlhani hakimiyeti, Orta Anadolu da çökerken uçlarda yeni bir hayatîyet doğuyor, bir takım Türkmen beylikleri kuruluyordu. Bu beylikler Anadolu'nun fethini ve Türkleşmesini tamamlarken telif ve tercüme suretiyle Türk yazı ve edebiyat dili ile birlikte Türk kültürüne de çok hizmet vermişlerdir. (18)

Selçuklu devri kaynakları ve hususiyle vakfiyeleri, en fazla Türkleşen Orta Anadolu'da, Konya ve Kayseri vilayetlerinde mühim bir hristiyan nüfusunun yaşadığını göstermektedir. Nitekim bir Selçuk vekayi – nâmesi "Rum Kanunlarının en büyük faslı cizyedir." İfadesiyle XIII. asır sonlarında hristiyanlarca ödenen vergilerin büyük bir yekün tuttuğunu belirtir. Bununla beraber Ankara, Kırşehir, Yozgat, Çorum, Çankırı, Kastamonu ve Eskişehir vilayetleri Türk muhaceretinin tekasüf ettiği ilk Türkmenlere yurt ve otlak vazifesi gördüğü ve esasen Bizans devrinde de az meskun bulunan bu havalinin yerli halkı, ilk istila, önünde, yerlerini terk ederek garbe doğru çekildikleri için bu vilayetler kesif bir şekilde Türkleşmişti. XII ve XIII. asır vakıf kayıtları da bu hususu açıkça göstermekte ve yer adları tamamıyla Türkleşmiş bulunmaktadır. (19)

Anadolu XII. asır ortasından beri garb kaynaklarında hep "Turquia, Turkia" (Türk – eli) adıyla kaydedilir. Halbuki ilk haçlı kaynakları bu ülkeyi henüz "Romania" (Roma Ülkesi) ve müslümanlar da Bilad – ı Rum ismiyle anıyorlardı. (20)

Orta Anadolu'nun Türkleşmesinden en büyük rolü oynayan Danişmend' lilerdir. Danişmend' liler 1071 – 1178 yılları arasında Sivas, Malatya, Kayseri, Tokat, Amasya ve civarında hüküm süren bir Türkmen hanedanıdır. Hanedanın kurucusu olan Danişmend Gazi' nin menşei ve yaşadığı devir, tarihçiler arasında hâlâ tartışma konusudur. Orta çağın en güvenilir tarihçilerinden İbnu'l – Esir ise Danişmend' in asıl adının Taylu olduğunu, Türkmenlere öğretmenlik yaptığını ve zamanla hükümdarlığa kadar yükseldiğini söyler. (21)

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

Orta Anadolu'nun önemli bir kısmına uzun süre hakim olan önemli bir Türk beyliği de Karamanoğulları Beyliğidir. Bu beylik Orta Anadolu'nun güneyinde kurulmuştur. Karaman aşireti ve Karamanoğulları Oğuzların Avşar ulusunun bir boyudur. Diğer Türkmenler gibi Karamanlılar da XIII. Asrın ilk yarısından itibaren Moğol istilası önünden Anadolu'ya gelmiş ve Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad tarafından 1228 de Ermenak vilayetine yerleştirilmişlerdir. (22)

Orta Anadolu' da XIV. asır ortalarına doğru kurulmuş olan bir başka beylik Eretna olup kurucusunun ismi ile anılır. Eretna, Uygur Türklerinden olup, Moğolların Anadolu Valisi Timurtaş' ın maiyetinde idi. Alaeddin Ünvanı ile Sultanlığını ilan etmiş (1344) ve aşağı yukarı bütün Orta Anadolu'ya hakim olmuştur. Devletinin Başkenti önce Sivas sonra Kayseri idi. (23)

Eretna Beyliğinin yerini zamanla Burhaneddin Ahmet' in kurduğu beylik almıştır ve Eretna beyliğinin hemen hemen tamamına sahip olmuştur. Kadı Burhaneddin Ahmet' in 18 sene süren hükümdarlık hayatı; bundan sonra kendisine muhalefet eden Eretna akrabaları ve Tokat emiri Şeyh Necib, Amasya Emiri Ahmed, Karamanoğlu Alaeddin, Erzincan hakimi Tahirten ile uğraşmakla geçti. (24)

Anadolu, Türkiye haline gelirken, birincisi fetih dönemi, ikincisi iskân dönemi ve üçüncüsü de Türkleşme dönemi olarak üç ayrı safhadan geçmiştir.

Anadolu'nun Türkleşmesinde en önemli paya sahip kurum Ahilik teşkilatıdır. Türkler, yerli Bizans esnaf ve sanatkarların rekabetlerini, kendi esnaf ve sanat kuruluşlarına çeki düzen vererek, Moğol saldırılarına da halkı, gerektiğinde savaşmaya hazır duruma getirerek önleyebilirlerdi. Onlar için sanatlarını ve ticaretlerini bu yeni yurtlarında sürdürebilmek kadar askerlik de önemli idi. Anadolu'nun o zaman ki büyük Türk düşünürleri halkı, bu tehlikelere karşı güçlendirme ve örgütlendirme çabasına giriştiler. Aşık Paşaoğlu tarihinde ve benzerlerinde, Osmanlı ordusu içinde ve onlarla omuz omuza onlarla döğüşen gönüllü yardımcı birlikler arasında, Zaviyelerde

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

güçlü milli duygularla yetiştirilmiş Ahi birlikleri de de sayılmaktadır. Bu birlikler şunlardı: Ahiyan-ı Rum, Gaziyân - ı Rum, Baciyân - ı Rum ve Abdalân - ı Rum dur. (25)

Konya da Mevlana Celaleddin Rumi (1207 - 1273), Kırşehir de Hacı Bektaşî Veli (1210 - 1270) ile Ahi Evran (1172 - 1262), Kayseri de Seyid Burhaneddin (Tirmizi) v.b.

Türk düşünürleri Türklük şuurunun zinde tutulmasının ve Anadolu'nun Türkleşmesinin de manevi mimarları olmuşlardır. Devlet de bazen bu tip nüfuzlu ve hürmete şayan eşhastan ve evlatlarından vergi ve resim alınmaması gibi bir politika uygulamıştı. Mesela meşhur Mutasavvuf Şeyh Sâdrüddinî Konevi ile dervişlerinden vergi alınmaması Selçuklular zamanında tekarrür etmiş, aynı muafiyet Karamanoğulları ve Osmanlılar zamanında da devam eylemişti, keza aynı tarzda Mevlana Celaleddini Rumi ve evladıyla sair muhterem şahsiyetler hakkında da aynı muafiyetler vardı. (26)

XIV. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük rol oynayan Türk beyliklerinin yerini zamanla merkezi bir devlet haline gelmeye başlayan Osmanlılar almaya başlamıştır. Bu cümleden olmak üzere Orta Anadolu' da Karamanoğulları 1392 de, Kadı Burhaneddin Devleti 1398 de Osmanlı topraklarına katıldı. Fakat Timur' un Anadolu seferi bütün Osmanlı başarılarını altüst etti. I. Beyazıd devri, Osmanlı İmparatorluğunun ilk kuruluş denemesidir. Tuna dan Fırat' a kadar merkezi hükümet sistemi ile idare edilmesi denenmiş fakat uzun süre yaşayamamıştır. (27)

Fatih Sultan Mehmet, kuvvetli merkezi bir yapı kurarak, bu siyaseti ile yerli hanedanlar etrafında bölgeciliğe ve kabile siyasetine son vererek Türklüğün Anadolu' da bir bütün halinde kaynaşmasını ve birleşmesini sağlamıştır. Bilhassa Karaman bölgesinin ve Trabzon taraflarının Osmanlı ülkesine katılması, bugünkü Anadolu Türk yurdunun meydana gelmesinde kesin bir gelişme sayılabilir. (28)

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

Fatih' den sonra Orta Anadolu'nun önemli bir kısmı Sivas ve Karaman eyaletleri olarak kalmıştır. En son 1870 yılında vilayetler nizamnamesi ile yeni mülki idare de düzenlemelere gidilmiş ve bu da kaybedilen topraklar dışında belli başlı bazı değişikliklerle uygulanmıştır. Bu uygulamada da Orta Anadolu'nun büyük bir kısmını Ankara, Konya ve Sivas vilayetleri içine dahil olmuştur. (29)

Günümüz de Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içinde bulunan Orta Türkiye bölgesi Orta Anadolu olarak anılmakta ve yerleşim yerleri de idari taksimat içinde yer alan isimleriyle zikredilmektedir.

Anadolu eskiçağ tarihinin belirli bir zaman diliminde, Kapadokya olarak isimlendirilen bugünkü Orta Türkiye bölgesi topraklarının büyük bir kısmı günümüzde coğrafi bölge olarak Orta Anadolu ismiyle anılmaktadır. Fakat Orta Anadolu'nun bir kısmı "morfolojik karaktere dayalı coğrafi sınır 23 Şubat 1973 tarih ve 7 / 5811 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile "Turistik Gelişmede Öncelikli Bölge" adı altında, Nevşehir ili sınırları içinde kalan, Kayseri sınırları içinde yer alan Soğanlı Vadisi Koordinatlar belirtilerek "Kapadokya Bölgesi" olarak tanımlanmıştır." (30) Böyle bir durumda bir tek özelliğe dayanarak Kapadokya tanımı yapmak ve bunu Orta Anadolu' da dar bir bölge için kullanmak bölge tarihi, kültürü ve coğrafi konumu açısından yanlış olup, Eskiçağ Anadolu' suna ait olan bir bölgenin tanımlanmasında sıkıntılar meydana getireceği aşıkardır.

Türkiye' de yer adları tespit edilirken Türk kültürüne dayalı yorumlar ve yaklaşımlar temel alınmalıdır. Çünkü Türk İnsanı da yaşadığı bölge ile bütünleşmek ve onu isimlendirmek konusunda gerekli kültür donanımına sahiptir. XVI. Asır Tahrir defterlerinde eski yer adlarına da tesadüf edilmektedir. Antik dönemden veya Bizans'tan kalması mutemel olan bu yer adlarının nispeti, Prof. Bahattin Yeniöldüz' in XVI. Yüzyıla ait bir araştırmasında Tahrir defterlerinde toplam altı bölge ve 1340 yer adında %20' yi geçmektedir. Bunların da büyük ekseriyeti Türkçe teleffuza

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

uydurularak muhafaza edilmişlerdir. Hata bazılarının başına Türkçe sıfatlar eklenmiştir. (31)

Türklerin Anadolu' da yer adı koymada boy, oymak ve şahıs adlarından yararlanmayı bir usul haline getirdikleri görülmektedir. Türk yeradlarının ikinci kategorisini tabii olgular

teşkil etmektedir. Bu konuda Prof. Yediyıldız' ın yukarıda bahsedilen araştırma bölgelerine göre şu şekildedir: Viranşehir' de %29, Erenci de %40, Konar da %37, Elmalı – Kaş da %20, İzmir – Çeşme de %43 ve Ordu da ise %25 tir. Bunlar umumiyetle tarihi manadan yoksun, her devirde rastlanabilen tasvirî yer adlarıdır. (32)

Anadolu'da daha Selçuklu ve Osmanlılar döneminde bile yaşayabilen Türk öncesi yeradlarının nispeti çok düşük olmasına rağmen bilhassa batılı araştırmacılar Anadolu'da antik yeradları ile ilgili birçok araştırmalar yapmışlar ve öz be öz Türkçe olan yeradlarını antik adlarla aynileştirmek istemişlerdir. Bunlar tarafından Anadolu' da Toponominin Devamlılığı Kaidesi" kanun haline getirilmek istenmiş ve bu kaide çok istismar edilmiştir. Bu tür çalışmalar, kontrolsüz bir muhayyilenin, acele ile ileri sürülen varsayımların, ciddi ve sistemli muhakeme yokluğunun ürünleridir. Öyle ki Elmalı'nın Amelas' ta geldiği, Antandros' un Derbent' e dönüştüğü ileri sürülebilmiş; antik Beudos (Frigya da) bir Türk boyunun adı olan Bayat ile aynileştirmek istenmiştir. (33)

Türkiye'nin tüm bölgelerinde tek özelliğe dayalı olarak ve turizm maksatlı popüler isimleri yer adı olarak kullanmanın büyük bir tarihi yanlışlık olduğu gibi geleceğe de bugünü tarihi bir miras olarak bırakacak bir toplum açısından uzun vadede büyük hatalar doğuracaktır.

Yer adları kullanımında diğer önemli bir konuda Ulusal ve Uluslararası düzeyde bir standardın sağlanması zorunluluğudur. 1873 yılında ilk uluslararası coğrafya birliği

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

toplantısında uluslararası kullanımın ulusal standardizasyona uygun olması gerektiği kararı alınmıştır. Temel şart önce ulusal olarak coğrafi yeradlarında standardizasyonu sağlamaktır. Bu şart yerine getirilmeden uluslararası standardizasyonun başarılması mümkün değildir. (34)

Sonuç olarak tarih boyunca çok çeşitli ve çok sayıda kültürün hayat bulduğu Anadolu’da son dokuz asırdır yaşamını sürdüren Türk kültürü, Türkiye üzerinde yer adlarının belirlenmesinde kesin söz sahibidir ve kendisinden önce yaşanan kültürlerin tümünü de tarihi zenginlik olarak sayıp, bu kültür mirasını kendi bünyesinde tanımlayabilecek kudrete sahiptir. Kapadokya sözcüğünü bugünkü anlamıyla dar bir bölge için kullanmak tarih içinde şekillenmiş olan asıl bölgenin tanımını güçleştirir. Bu sebeple değişik özelliklerin bir tanesini veya birkaçını ön plâna çıkararak bölge isimlendirmesi yapmak yanlış sonuçlara yol açar. Ulusal ve uluslararası standartlara uygun olarak coğrafi ve idari bölge isimlerini kullanmak daha gerçekçi bir hareket olacaktır.

Dipnotlar

- (1) Akurgal, Ekrem, Anadolu Uygarlıkları, İstanbul 1995, Sayfa 30.
- (2) Günaltay, Şemseddin, Perslerden Romalılara Kadar Selevkoslar, Nebatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları, T.T.K Basımevi, Ankara 1987, Sayfa 22.
- (3) Herodotos, Herodot Tarihi, (Çev. M. Ökmen – A.Erhat), Remzi Kitabevi, İstanbul 1983, Sayfa 43.
- (4) Günaltay, Şemsettin, Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları, T.T.K. Basımevi, Ankara 1987, Sayfa 257.
- (5) Strabon, Coğrafya, Çev: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1987, Sayfa 2 – 3.
- (6) Strabon, a.e., Sayfa 10 – 11
- (7) Günaltay, a.e., Sayfa 27.

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

- (8) Strabon, a.g.e., Sayfa 12 – 13.
- (9) Ramsay, W.W, Anadolu' nun Tarihi Coğrafyası (Çev: Mihri Pektaş), İstanbul 1961, Sayfa 311 – 312.
- (10) Lloyd, Seton, Türkiye'nin Tarihi, (Çev: Ender Varinlioğlu), TÜBİTAK Yayınları, Ankara 1998, Sayfa 238.
- (11) Lloyd, Seton, a.e., Sayfa 239.
- (12) Ramsay, a.e., Sayfa 312
- (13) Ostrogorsky, Georg, Bizans Devleti Tarihi, (Çev: Fikret Işıltan), T.T.K. Yayınevi, Ankara 1994, Sayfa 108.
- (14) Ostrogorsky, a.e., Sayfa 231.
- (15) Köymen, Mehmet Altay, Selçuklu Devri Türk Tarihi, T.T.K. Yayınevi, Ankara, 1993, Sayfa 243.
- (16) Turan , Osman, Selçuklular Tarihi ve Türk – İslam Medeniyeti, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, Sayfa 285.
- (17) Turan, Osman, a.e., Sayfa 286.
- (18) Turan, Osman, a.g.e., Sayfa 302.
- (19) Turan, Osman, a.g.e., Sayfa 355.
- (20) Turan, Osman, Sayfa 355, Ayrıca yazar, dipnotunda, İkinci Haçlı Vekayi – namecisi Odon de Devil' in Antakya' ya kadar sahilleri Romania ve İçAnadolu' yu Turquia adı ile andığını belirtmektedir.
- (21) Özaydın Abdülkerim, “Danişmend'liler” Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Çağ Yayınları, İstanbul 1992 Cilt 8, Sayfa 121.
- (22) Merçil, Erdoğan, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, T.T.K. Yayınevi, Ankara 1993, Sayfa 301.
- (23) Merçil Erdoğan, a.e., Sayfa 294
- (24) Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, T.T.K. Yayınevi, Ankara 1984, Sayfa 163.

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

- (25) Çağatay, Neşet, Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1989, Sayfa 212.
- (26) Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Osmanlı Devleti Teşkilatı' na Medhâl, T.T.K. Basımevi, Ankara 1984, Sayfa 148.
- (27) İslam Ansiklopedisi, "Türkler" Maddesi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, Cilt 12 / II, Sayfa 294.
- (28) İslam Ansiklopedisi, a. m., Sayfa 299.
- (29) Karal, Enver ziya, Osmanlı Tarihi, T.T.K. Basımevi, Ankara 1993, Cilt VIII, Sayfa 377.
- (30) Binan, Demet Ulusoy, "Kapadokya Bölgesi İçinde Tarihsel Çevrenin Turizm Amaçlı Kullanımına Örnek "Güzelyurt – Gelveri", Turizm Yılığ, 1988 – 1989, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, 1990.
- (31) Yediyıldız, Bahaeddin, "Yer Adı Verme Usulleri", Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984, Sayfa 29.
- (32) Yediyıldız, a.e., Sayfa 27.
- (33) Yediyıldız, a.g.e., Sayfa 29 – 30.
- (34) Orcan, Salih, "Toponominin Milli ve Milletlerarası Önemi", Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Sayfa 56.

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

KAYNAKÇA

AKURGAL, Ekrem: **Anadolu Uygarlıkları**, NET Turistik Yayınlar A.Ş., İstanbul 1995, 5. Baskı.

BİNAN, Demet Ulusoy: **"Kapadokya Bölgesi İçinde Tarihsel Çevrenin Turizm Amaçlı Kullanımına Örnek <Güzelyurt - Gelveri>"**, Turizm Yıllığı, 1988 - 1989, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara 1990.

ÇAĞATAY, Neşet: **Bir Türk Kurumu Olan Ahîk**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.

GÜNALTAY, Şemseddin: **Persler' den Romalılara Kadar Selevkoslar, Nebatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Krallıkları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1987.

-----: **Romalılar Zamanında Kapadokya,**

Pont ve Artaksiad Krallıkları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.

HERODOTOS: **Heredot Tarihi**, Çev: M. Ökmen - A. Erhat, Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.

İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ: **"Türkler Maddesi"**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, Cilt 12 / II

KARAL, Enver Ziya: **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, Cilt VIII.

KÖYMEN, Mehmet Altay: **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993.

KAPADOKYA TOPLANTILARI IV

LLOYD, Seton: **Türkiye'nin Tarihi**, Çev: Ender Varinlioğlu, TÜBİTAK Yayınları, Ankara 1998.

MERÇİL, Erdoğan: **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yaymevi, Ankara 1993.

ORCAN, Salih: **"Toponominin Milli ve Milletlerarası Önemi"**, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984.

OSTROGORSKY, Georg: **Bizans Devleti Tarihi**, Çev: Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

ÖZAYDIN, Abdülkerim: **"Danışmendliler"**, Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, Çağ Yayınları, İstanbul 1992.

RAMSAY, W. M.: **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Çev: Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1961.

STRABON: **Coğrafya**, Çev: Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yayınları, İstanbul 1987.

TURAN, Osman: **Selçuklular Tarihi ve Türk – İslâm Medeniyeti**, Boğaziçi ayınları, İstanbul 1993.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı: **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Türk Tarih Yaymevi, Ankara 1984.

-----: **Osmanlı Devleti Teşkilâtı'na Medhâl**, Türk Tarih Kurumu Yaymevi, Ankara 1989.

YEDİYILDIZ, Bahattin, **"Yer Adı Verme Usulleri"**, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1984.